

Welfare Economics

اقتصاد رفاه شاخه‌ای از علم اقتصاد است که در آن به بررسی و مطالعه وضعیت رفاه و موقعیت‌های گوناگون پرداخته می‌شود، به طوری که می‌توان تشخیص داد رفاه اجتماعی در کدام موقعیت اقتصادی بیشتر یا کمتر از سایر وضعیت‌ها است. افزون‌براین، اقتصاد رفاه چارچوبی را برای ارزیابی وضعیت‌ها، اقدامات، سیاست‌ها و نهادهای اقتصادی فراهم می‌آورد (Little, 2003).

به طور کلی اقتصاد رفاه را می‌توان به دو حوزه نظری و کاربردی تفکیک کرد. در حوزه نظری شرایط لازم برای نیل به وضعیت بهینه مطالعه می‌شود و در حوزه کاربردی، محقق با تصمیم‌گیری و گزینش از میان بدیل‌های عینی مواجهه است. (عباسیان و نسرين دوست، ۱۳۹۱: ۱۵). در اقتصاد رفاه مدل‌های بسیاری تا به حال مطرح شده و مورد توجه قرار گرفته‌اند که در ادامه برخی از مهم‌ترین مفاهیم مطرح در این حوزه تشریح شده است.

تعادل عمومی والراس (Walrasian equilibrium):

هدف مهمی که در مطالعه تعادل عمومی در بازارهای اقتصادی دنبال می‌شود این است که آیا می‌توان قیمت‌هایی را یافت که در آن عرضه و تقاضا در کلیه بازارها با یکدیگر برابر باشند یا خیر؟ این سؤال یعنی امکان برقراری چنین قیمت‌هایی اولین بار به وسیله لئون والراس مطرح شد. والراس معتقد است که امکان تعیین قیمت تعادلی در یک بازار مستقل از سایر بازارها وجود ندارد (عبادی، ۱۳۷۰: ۲۳۶).

توضیح آنکه با توجه به تابع تقاضای کالای x_i که به صورت $x_i = x_i(p_1, \dots, p_i, \dots, p_n, m)$ نشان داده می‌شود، تقاضا برای کالای x_i نه تنها بستگی به قیمت خود این کالا دارد بلکه بستگی به قیمت سایر کالاها نیز خواهد داشت و بدین ترتیب قیمت‌های تعادلی در بازارها از حل یک دستگاه معادلات هم‌زمان به دست خواهد آمد.

(فرجی‌دیزجی، ۱۳۹۲: ۵۷۴). با توجه به نظریه تعادل عمومی والراس اگر در همه بازارها به‌جز یکی، تعادل وجود داشته باشد، آن یک بازار باقی‌مانده نیز به تعادل خواهد رسید. برای مثال، اگر دو بازار وجود داشته باشد، با به تعادل رساندن یکی از بازارها دیگری نیز به تعادل می‌رسد (شاکری، ۱۳۸۸: ۶۷).

تعادل عمومی ارو-دبرو (Arrow-Debreu Equilibrium):

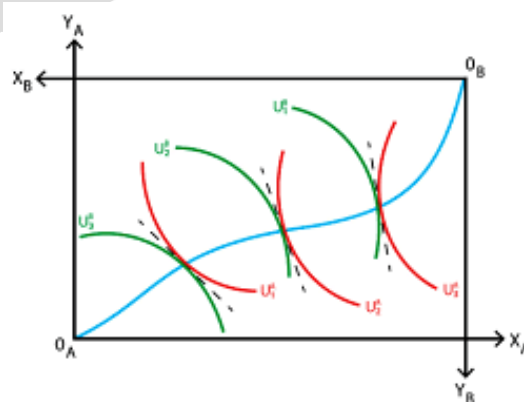
ارو و دبرو (۱۹۵۴) در مطالعه‌ای به بررسی برقراری تعادل عمومی والراسی در یک بازار رقابتی پرداختند. آنها از یک الگوی تجمع‌شده تولید، مصرف و مبادله پیاپی برای اثبات وجود تعادل استفاده کردند، به گونه‌ای که فرض شد مصرف‌کنندگان مازاد تقاضا دارند و ساختار تولید نیز با محدودیت در جایگزینی عوامل تولید همراه است. براین اساس با استفاده از تئوری تعادل نش در قالب یک لم ریاضی، وجود تعادل و نه یکتا بودن و پایداری آن را برای m مصرف‌کننده و n تولیدکننده به اثبات رساندند (واعظ و Ljungqvist & Sargent, 2012: 287-۱۳۹۰؛ 288).

تعادل عمومی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن هیچ تمایلی به تغییر وجود ندارد. در واقع در نقطه تعادل، بهترین گزینه‌های ترجیح داده شده با توجه به قیمت‌ها انتخاب شده‌اند که قیمت‌ها نیز به نوبه خود به منابع، فناوری‌ها و ترجیحات وابسته‌اند. تعادل ارو و دبرو بیانگر سازوکاری است که قیمت‌ها را در حالت مازاد تقاضا افزایش داده و سپس سطح قیمت را استاندارد می‌کند. در واقع، نقش و کارکرد اصلی قیمت‌ها ایجاد هماهنگی میان انتخاب‌های تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان است، به نحوی که این انتخاب‌ها به طور هم‌زمان قابل تحقق باشند. می‌توان بیان داشت نوع تجزیه و تحلیل ارو و دبرو از تعادل عمومی اقتصاد یک تعادل مکانیکی است که تبدیل به یک تئوری حرکت در فضای مقادیر و قیمت‌ها می‌شود (زاهد طلبان و همکاران، ۱۳۹۲).

جعبه اجورث (Edgeworth box):

طراحی جعبه اجورث و منحنی قرارداد که تبیینی از مبادله کالاها و نهاده‌ها در فرآیند کارایی است، حاصل تلاش‌های فرانسیس اجورث (۱۹۲۶-۱۸۴۵) بوده است (دادگر، ۱۳۸۹: ۴۷۰).

نکته مهم در مورد جعبه اجورث این است که هر نقطه آن نشان‌دهنده سبدهایی از کالاهای هر دو مصرف‌کننده (تولیدکننده) است (ذی‌حجه‌زاده، ۱۳۸۲: ۹۰۳). نمودار جعبه اجورث تمامی تخصیص‌های ممکن در یک اقتصاد دو کالایی را با توجه به عرضه موجود کالاها نشان می‌دهد (Besanko & Braeutigam, ۲۰۱۴: ۶۷۷). دسته منحنی‌های بی‌تفاوتی فرد اول به‌طور معمول با توجه به مبدأ O_A در گوشه جنوب غربی به تصویر کشیده می‌شود و منحنی‌های بی‌تفاوتی فرد دوم با O_B درجه چرخش از مبدأ O_B در گوشه شمال شرقی آغاز می‌شود (پژویان و قره‌باغیان، ۱۳۷۱: ۳۴۸).

جعبه اجورث

قضیه اول اقتصاد رفاه (The First Fundamental Theorem of Welfare Economics):**(Theorem of Welfare Economics):**

ارتباط میان بازارهای رقابتی و کارایی پارتو از دستاوردهای مطالعات در حوزه اقتصاد رفاه است که در قالب قضایای بنیادی رفاه بیان شده‌اند.

قضیه اول اقتصاد رفاه نشان می‌دهد اگر اقتصاد کاملاً رقابتی باشد، تحت فروض کلاسیکی خاصی (مانند بازدهی غیرفزاینده، نبود پیامدهای خارجی و دیگر موارد شکست بازار) این اقتصاد کارای پارتو خواهد بود (عسکری، ۱۳۹۱: ۷۸؛ عباسیان و نسرين‌دوست، ۱۳۹۱: ۵۷).

براین اساس قضیه اول اقتصاد رفاه ادعایی است در رابطه با بی‌نیازی به دخالت دولت در اقتصاد و تنظیم شدن کارای تخصیص‌ها با استفاده از سازوکار دست نامرئی آدام اسمیت هم در بازار کالاها و خدمات و هم در بازار عوامل تولید است (عباسیان و محمودی، ۱۳۹۰: ۳۱).

قضیه دوم اقتصاد رفاه (The Second Fundamental Theorem of Welfare Economics):

دومین قضیه بنیادی اقتصاد رفاه بیان می‌دارد تنها کاری که لازم است دولت انجام دهد بازتوزیع اولیه ثروت و سپس واگذار کردن کارهای دیگر به بازار رقابتی است (عسکری، ۱۳۹۱: ۷۸). توضیح آنکه توزیع‌های کارای پارتوی بسیاری وجود دارد. با انتقال ثروت از فردی به فرد دیگر، وضع فرد دوم بهتر و وضع فرد اول بدتر می‌شود. پس از بازتوزیع ثروت اگر اجازه داده شود که نیروهای بازار خودشان به‌طور آزادانه عمل کنند، نوعی تخصیص کارای پارتو جدیدی از منابع به‌دست خواهد آمد که از تخصیص گذشته متفاوت خواهد بود.

طبق قضیه دوم اقتصاد رفاه؛ هر نقطه بهینه پارتویی که از تعادل رقابتی به‌دست آمده است، مرتبط با توزیع اولیه‌ای از موجودی منابع (مثل توانایی افراد، مالکیت و ثروت آنها) است. بهینه‌ترین بهینه مربوط به نقطه‌ای است که از نظر توزیعی نیز ارجح است (عباسیان و نسرين‌دوست، ۱۳۹۱: ۶۲؛ محمدواعظ برزانی، ایمان باستانی‌فر، ۱۳۹۰).

لیارد، پی. آر. جی؛ والترز، ا.ا. (۱۳۸۸). *تئوری اقتصاد خرد*، چاپ ششم، ترجمه عباس شاکری، نشر نی.

واعظ برزانی، محمد؛ باستانی‌فر، ایمان (۱۳۹۰). «تحلیل الگوی پولی ADM با رهیافت عطفی (پیشنهاد یک معیار پولی جدید: باوا)»، *دوفصلنامه علمی پژوهشی جستارهای اقتصادی*، شماره ۱۶، صص ۱۶۹-۲۰۴.

هندرسن، جیمز.م؛ کوانت، ریچارد.ا. (۱۳۷۱). *تئوری اقتصاد خرد (تقرب ریاضی)*، ترجمه مرتضی قره‌باغیان و جمشید پژویان، چاپ اول، مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.

Arrow, Kenneth & J. Debreu Gerald (1954). "Existence of an Equilibrium for Competitive Economy", *Econometrica*, vol.22, no.3, pp.256-290.

Besanko, David A. & Braeutigam, Ronald R. (2014). *Microeconomics*, Fifth edition, Wiley.

Little, Ian M. D. (2003). *Economics and Politics*, First editin, Oxford University Press, London.

Ljungqvist, Lars & Thomas J. Sargent (2012). *Recursive Macroeconomic Theory*, Thrid edition, Massachusetts: Institute of Technology.

Mas-Colell, Andreu & Whinston, Michael D. & Green, Jerry R (1995). *Microeconomic Theory*, Oxford University Press.

سیدمحمدهادی سبحانیان

مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران

علی مهرگان

دانشجوی دکتری اقتصاد

براساس نتایج برآمده از قضیه دوم، اگر توزیع درآمد ناشی از بازار رقابت کامل پذیرفته نیست، نباید کارایی تخصیص‌های آن را هم از دست داد. بلکه برای این منظور لازم است جامعه توزیع اولیه منابع و دارایی‌ها را مطابق با اهداف توزیعی خویش به انجام رسانده و بقیه امور به بازار سپرده شود. براساس قضیه دوم رفاه برای رسیدن به کارایی در تخصیص‌ها و عدالت در توزیع‌ها نیازی نیست که جامعه به استقبال دستگاه‌های اقتصادی با برنامه‌ریزی متمرکز برود بلکه می‌توان به سازوکار بازار اتکا کرد (عباسیان و محمودی، ۱۳۹۰: ۳۱ و ۳۲؛ برای اثبات مراجعه شود به mas-colell & etc, ۱۹۹۵: ۵۵۱-۵۵۷).

کتاب‌شناسی:

استیگلitz، ژوزف ای. (۱۳۹۱). *اقتصاد بخش عمومی*، ترجمه محمد مهدی عسکری، چاپ اول، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
پندیک، رابرت اس.؛ رابینفیلد، دانیل ال. (۱۳۸۲). *اقتصاد خرد*، ترجمه احمد ذی‌حجه‌زاده، چاپ اول، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

دادگر، یدالله (۱۳۸۹). *تاریخ تحولات اندیشه‌های اقتصادی*، چاپ دوم، دانشگاه مفید.

زاهدطلبان، علی؛ اشرفی، یکتا؛ خداپرست، مهدی (۱۳۹۲). «مروری بر مبانی انتقادی نظریه تعادل عمومی اقتصاد نئوکلاسیک»، *فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی*، شماره ۴، صص ۱۱۰-۱۳۰.

عبادی، جعفر (۱۳۷۰). *مباحثی در اقتصاد خرد بازارها، تعادل عمومی، رفاه اقتصادی*، چاپ اول، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

عباسیان، عزت‌اله؛ نسرین‌دوست، میثم (۱۳۹۱). *اقتصاد رفاه*، چاپ اول، نشر نورعلم.

عباسیان، عزت‌اله؛ وحیدی، محمود (۱۳۹۰). *مالیه عمومی و خط‌مشی مالی دولت‌ها*، چاپ اول، انتشارات نگاه دانش.

فرجی‌دیزجی، سجاد (۱۳۹۲). *تئوری اقتصاد خرد*، چاپ اول، انتشارات دانشگاه علوم اقتصادی.